

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

PhDr. Alena Szökeová

Rómske dieťa a jeho adaptácia.

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Bratislava

2013

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: PhDr. Alena Szökeová

Kontakt na autora: MŠ Dolnočermánska, alokovaná trieda Orechov Dvor, 949 01 Nitra.
aszokeova@gmail.com

Názov OPS/OSO: Rómske dieťa a jeho adaptácia..

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2013

Odborné stanovisko vypracoval: <Tituly, meno a priezvisko autora odborného stanoviska>

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov. Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

Adaptácia. Rómske dieťa. Edukácia. Materská škola.

Anotácia

Prezentovaná pedagogická skúsenosť sa zaoberá problematikou adaptácie rómskeho dieťaťa pri vstupe do školského prostredia. V teoretickej časti sa zameriava na prostredie rómskej rodiny a jej vplyvu na život a vzdelávanie dieťaťa, na súlad pôsobenia školy a rodiny v adaptačnom období dieťaťa v materskej škole. V práci sa venujeme aj metódam, aktivitám a hrám použiteľných pri adaptácii rómskeho dieťaťa v podmienkach predprimárneho vzdelávania.

OBSAH

Úvod	5
1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ	7
1.1 Vymedzenie pojmov	7
2 RÓMSKE DIEŤA A MATERSKÁ ŠKOLA	11
2.1 Vplyv rómskej rodiny na dieťa	11
2.2 Prechod z rodiny do materskej školy	12
2.3 Prostredie v materskej škole	13
2.4 Učiteľ rómskych detí	15
3 ADAPTÁCIA DIEŤATA V MATERSKEJ ŠKOLE	17
3.1 Adaptačný projekt	17
3.2 Metódy používané v práci s rómskymi deťmi	17
3.3 Aktivity pri adaptácii detí	19
Záver	29
Bibliografické odkazy	30

ÚVOD

Predškolské vzdelávanie je už dlhodobo uznávané ako nevyhnutný začiatok vzdelávacej dráhy najmä u detí z tzv. sociálne znevýhodňujúceho prostredia. V posledných rokoch ako aj v súčasnosti sa predškolskej príprave venuje množstvo odborníkov v praxi i v teórii, boli realizované výskumy dokazujúce dôležitosť a užitočnosť predškolskej prípravy.

Materská škola poskytuje systematické výchovno-vzdelávacie pôsobenie na dieťa predškolského veku, zabezpečuje socializáciu dieťaťa – učí ho komunikovať s cudzími, dosiaľ neznámymi dospelými, s druhými deťmi, vzdávať sa svojich výhod v prospech druhých. Z tohto aspektu je materská škola pre dieťa nenahraditeľná, pretože ho vlastne pripravuje nielen na vstup do základnej školy, ale ide aj o prípravu dieťaťa predškolského veku na život v spoločnosti.

Edukácia rómskych detí v materskej škole predstavuje výchovu a vzdelávanie, ktoré akceptuje kultúru, národnosť a osobitosť všetkých detí, ktoré sú v triede. Vhodnou motiváciou, kladnými príkladmi, vytváraním priateľských a kamarátskych vzťahov medzi deťmi dochádza k vytváraniu základných postojov na celý život. V nadväznosti sú prvky edukácie obsiahnuté v hlavných cieľoch predškolskej výchovy a to je okrem iného vytvoriť deťom také prostredie pre výchovu a vzdelávanie, ktoré odpovedá ich špecifickým, jazykovým, kultúrnym a psychickým potrebám. Keďže rómske deti prichádzajú do neznámeho prostredia materskej školy, je dôležité, aby sa v jej prostredí cítili dobre, isto a bezpečne. Pomáha tomu vhodná adaptácia, ktorou sa v tejto práci zaoberáme.

Hlavným cieľom tejto osvedčenej pedagogickej skúsenosti je adaptácia rómskeho dieťaťa pri vstupe do materskej školy, vplyv rodiny na život a vzdelávanie rómskeho dieťaťa, súlad pôsobenia školy a rodiny v adaptačnom období dieťaťa v materskej škole. Posledná časť práce je zameraná na metódy a aktivity, ktoré sú využiteľné pri tejto adaptácii.

Námety na aktivity v tejto práci môžu slúžiť pre učiteľov predprimárneho a primárneho vzdelávania rómskych i nerómskych detí, detí so ŠVVP, i ako pomôcka pri vytváraní vlastného portfólia. Môžu poslúžiť aj ako východisko pri tvorbe vlastných edukačných aktivít začínajúcim učiteľom, alebo aj študentov predškolskej a elementárnej pedagogiky, pripravujúcich sa na pedagogickú prax.

Projekt je spracovaný na základe priameho kontaktu s reálnym svetom

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

1.1 Vymedzenie pojmov

ADAPTÁCIA

Adaptácia je proces prispôsobenia sa sociálnemu prostrediu s jeho normami a požiadavkami. Cieľom adaptácie je zabezpečiť nepretržité, včasné, a optimálne prispôsobovanie sa do nových, nezvyklých, náročných podmienok činnosti a života, a tak zabezpečiť elimináciu nežiaducich negatívnych stavov a ich prejavov v prežívaní a správaní človeka.

Pojem „adaptácia“ - sa v pedagogike používa v súvislosti s otázkami prispôsobivosti a prispôsobovania dieťaťa podmienkam rodinného, školského, mimoškolského prostredia. Psychológia pod pojmom „adaptácia“ rozumie zmenu citlivosti, ktorá nastáva následkom prispôsobenia sa zmyslového orgánu vplyvom naň pôsobiacim.

Prijatie dieťaťa do materskej školy má byť matersky vrelé, privítanie je zo strany učiteľa, detí, ale aj z prostredia. Nové prostredie vzbudzuje u dieťaťa rešpekt, zvedavosť. Adaptačný proces prebieha jednotlivými fázami:

Orientačná:

Dieťa v materskej škole sa stavia do úlohy pozorovateľa, spracováva množstvo podnetov a problémov, nepokúša sa nadviazať kontakt s rovesníkmi, nezaujíma sa o ich aktivity, rozpráva ticho, jednoslabične alebo vôbec, nehrá sa, a ak áno, tak nie veľmi intenzívne, je uzavreté, zdržanlivé, trpí nechutenstvom, odmieta sa stravovať.

Dieťa doma prežíva to, čo dospeli po namáhavom dni. Je neisté, unavené hlukom a množstvom podnetov, túži po klude, chce si odpočínúť, obmedzuje mnohé zo svojich činností, s ktorými sa zaoberalo pred vstupom do materskej školy, zje všetko, čo pred neho predložíte, pretože jedlo počas pobytu odmietlo a potrebuje spracovať svoje dojmy a zážitky.

Úlohou rodiča je nelúčiť sa s dieťaťom dlho (pri dlhom lúčení dieťa zneistie, nakoľko neobvyklé správanie rodiča podporí jeho strach), ak má rodič túto možnosť, poobede si dieťa vyzdvihne a dá dieťaťu možnosť odpočinku, Nezaťažuje dieťa väčšími aktivitami (nákupom, prechádzkami, pobytom na ihrisku), inými životnými zmenami (sťahovanie, narodenie súrodenca, nezhodami v rodine ...), zosúladí poriadok doma s poriadkom v materskej škole a podľa možnosti neprerušuje pobyt v materskej škole.

Úlohou učiteľky je rešpektovať u dieťaťa úlohu "pozorovateľa", podporovať jeho konanie, pomocou hier umožniť prijímanie informácií, sprostredkovať mu najdôležitejšie pravidlá a normy správania. Oboznámiť dieťa s najdôležitejšími priestormi (trieda, umyváreň, WC, jedáleň, spálňa). Dovolí mu ponechať si počas pobytu v materskej škole obľúbenú hračku, Umožní dieťaťu spoločný pobyt s "pevným bodom" - kamarátom, súrodencom(ak to dieťa potrebuje), Na konci týždňa rozohrá učiteľka zaujímavú hru na pokračovanie.

Fáza presadenia sa.

Dieťa v materskej škole je ochotné podniknúť prvé pokusy o kontakt s rovesníkmi, pokúša sa presadiť v skupine, začína viac komunikovať, hľadá ochranu u dospelých pri ťažkostiach s rovesníkmi. Presadzovanie sa v skupine ho vyčerpáva - rýchlo sa unaví . Snaží sa upútať pozornosť všetkými prostriedkami,

Dieťa doma pôsobí nevyrovnané, často sa mení jeho nálada, pokúša sa upútať pozornosť všetkými prostriedkami, plače, ak chcú rodičia odísť (aj keď zabezpečuje dozor jemu

známa osoba), je odmietavé, chce opak toho, čo sa mu ponúka, ráno je plačlivé, aj keď šlo večer skoro spať.

Úlohou rodiča je neprerušit' pobyt v materskej škole, nepredlžovať rozlúčky s dieťaťom neúmerne dlho, nezaťažovať dieťa väčšími aktivitami. Podporovať priateľstvá dieťaťa z materskej školy, na ihrisku, doma. Rešpektovať správanie dieťaťa. Učiteľka upevňuje normy a pravidlá správania v MŠ, oboznamuje dieťa s ostatnými zamestnancami, oboznamuje dieťa s ďalšími priestormi (dvor..), pomáha pri riešení konfliktov, predchádza im, nemení pravidlá a normy správania sa v materskej škole (zosúladenie pôsobenia obidvoch učiteliek v triede), dovoľí dieťaťu ponechať si obľúbenú vec.

Ukludnenie, vyrovnanie

Správanie dieťaťa v materskej škole sa blíži k norme, je istejšie v priestoroch MŠ, podriaďuje sa normám a pravidlám správania v triede i škole, prejavuje deťom svoju náklonnosť, zaujíma sa o aktivity iných detí- napodobňuje vzory, začína lepšie jesť, odmieta len neobľúbené jedlá.

Dieťa je doma telesne vyčerpané, rýchlo sa unaví, pôsobí ako "duchom neprítomné", nepokúša sa večer zostať dlho hore, je duševne ľahostajné.

Úlohou rodiča je neprerušovať pobyt v materskej škole podľa možnosti ani na jeden deň, podporovať nové priateľstvá z MŠ. Rodič predlžuje pobyt dieťaťa i na popoludnie, Rešpektuje psychosomatickú záťaž u dieťaťa.

Učiteľka upevňuje normy a pravidlá správania, zapája dieťa do činnosti vo väčšej miere. Odlúčenie od rodiny je ťažká emočná situácia v živote dieťaťa. Dieťa má strach v novom sociálnom prostredí, ktoré vyvoláva separácia od matky, otca a nové sociálne situácie. Základom adaptácie je hneď od začiatku dieťa zbaviť strachu a pomôcť mu nadobudnúť istotu v novom sociálnom prostredí.

Prechod dieťaťa z rodiny do materskej školy rodič uľahčí i tým, že nebude rozoberať s dieťaťom vlastné obavy z jeho adaptácie. Dieťa je istejšie a slobodnejšie, ak má osvojené hygienické návyky a zručnosti pri starostlivosti o svoju osobu (obliekanie, obúvanie, použitie vreckovky, toaletného papiera...). Učiteľ môže požiadať rodiča aby nerobili už odteraz za svoje deti to, čo môžu urobiť deti samé, aby im dôverovali že pokiaľ ich slovne povzbudia, určite to zvládnu a tak ich dieťa ľahko zvládne najťažšie obdobie – adaptáciu pri vstupe do materskej školy.

RÓMSKE DIEŤA

Rómske dieťa žijúce v rómskej komunite sa v konkrétnom živote pripravuje na svoj život dospelého. Učí sa v reálnom kontexte konfrontácii a priamej účasti na živote. Poznatky si osvojuje prežívaním a nadobúdaním životných skúseností. Vo výchove rómskeho dieťaťa chýba pevná štruktúra, diferencovanosť denného programu, vymedzenie osobného teritória a osobných vecí. Dostatok slobody a minimum povinností vedie k tomu, že sa neučí rešpektovať normy majoritnej spoločnosti a jeho právanie sa môže javiť ako poruchové. Z hľadiska rómskej rodiny však môže byť úplne normálne, pretože v rómskom normatívnom systéme nie je na neho vyvíjaný tlak na dodržiavanie mnohých obmedzení platiacich v majoritnej spoločnosti.

Vnímanie času.

Rómovia nevnímajú čas ako líniu, ale ako „kruh“ (obdobia, výlet, Vianoce, žatva). Rómske dieťa sa od rodiny učí pozeráť na súčasnosť i budúcnosť iným spôsobom ako ostatná populácia. Spravidla žije pre súčasnosť a dôležité je to, čo momentálne prežíva. Je zaangažované na súčasnosti a má ťažkosti s anticipovaním budúceho diania, či dôsledkov konania. Na budúcnosť sa pozerá nie ako na niečo, čo by mohlo priniesť

určitú pozitívnu sociálnu zmenu, ale ako na reprodukciu súčasných chvíľ. To znamená, že „očakáva“, že bude žiť rovnako ako ich rodičia, a túto reprodukciu vníma ako určitú hodnotu. Z toho vyplýva, že dieťa nie vždy dokáže plánovať svoje aktivity a predvídať dôsledky vlastného konania či konania rovesníka. Obdobne vníma rómske dieťa priestor ako veličinu nie geografickú, ale má preň význam skôr symbolický.

Vzťah jedinca ku komunite.

Rómske dieťa žije spravidla v rozvetvenej rodine, ktorá mu v rozličných situáciách poskytuje stabilitu a kontinuitu. Jednotlivec prakticky nikdy nie je sám, ale je súčasťou siete intenzívnych vzťahov. Aj výchova v komunite je „kolektívna“, dieťa žije medzi viacerými generáciami a v tomto heterogénnom celku sa socializuje. Generácie pritom spravidla nie sú v opozícii, ale dospelí a deti žijú spoločne, spoločne trpia, radujú sa. Keďže dieťa má malo hračiek, na mamu sa hrá s reálnym bábätkom, umýva reálny riad, nosí z lesa reálne drevo na kúrenie...

Rómske dieťa často pracuje spolu s dospelými a nadobúda potrebné zručnosti a návyky na určité činnosti.

V rodine

Rómske dieťa je v prostredí rodiny objektom neustálej pozornosti. Neustále ho niekto nosí, niekto si s ním hrá, niekto na neho hovorí, spieva mu, alebo s ním tancuje. Tento spôsob je pre neho samozrejмый. nikdy nie je samo. Je milované celou rozvetvenou rodinou. Pričom dieťa z majoritného prostredia, musí napr. jesť v stanovených hodinách s ohľadom na správnu životosprávu, i keď nemá hlad. Taktiež musí ísť tam, kde mu rodičia „prikážu“. Kým rómske dieťa v rodine takéto obmedzenia v rodine nepozná. Vstáva, keď sa zobudí a ide spať, keď je ospalé. Keď niečo nechce, nemusí. Nemusí hovoriť ani prosím a ďakujem, čo vyplýva z faktu, že Rómovia prirodzene rozdeľujú, (samozrejme pokiaľ majú čo rozdať). O túto formu pomoci a podpory sa jednoducho nemusí v prostredí rómskeho etnického spoločenstva prosiť. Každý je rád, keď môže niečo dať a neočakáva sa žiadna forma poďakovania. Rómske dieťa sa tým v kontexte rodiny učí samočinne, pozorovaním svojho okolia. Pre zdravý vývin dieťaťa je však dôležité presadenie sa v rodine, získanie záujmu zo strany rodičov a súrodencov, možnosť zapájať sa do rozhodovania, schopnosť naplňovať a regulovať svoje potreby a žiadosti

Vzťah k jazyku a komunikácii

Podľa používaného jazyka môžeme rómske dieťa v materskej škole rozdeliť do troch základných skupín:

- bilingválne rómske dieťa, ovláda rómsky jazyk ako materinský jazyk a zároveň ovláda aj jazyk, ktorý sa používa ako vyučovacý jazyk v materskej škole,
- dieťa, ktoré ovláda len rómsky jazyk,
- dieťa, ktoré neovláda rómsky jazyk,

V jednej triede materskej školy sa tak môžu stretnúť rómske deti, ktoré ovládajú len rómsky jazyk, s inou skupinou rómskych detí, ktoré hovoria len po slovensky (resp. v niektorých obciach po maďarsky). Ak ide o bilingválne dieťa, treba rešpektovať a oceňovať materinský jazyk dieťaťa a pozorne sledovať, ako pokračuje v osvojovaní štátneho jazyka. Učenie štátneho jazyka sa má uskutočňovať v autentických situáciách, ktoré dieťa môže vnímať ako blízke a prirodzené. Bilingválne prostredia triedy, ktoré pomáha vytvárať rómsky asistent učiteľa, je v niektorých obciach nutnosťou a nie vecou voľby.

Nezaškolenosť, resp. nepravidelnosť dochádzky dieťaťa do materskej školy.

Je všeobecne známe, že absolútna väčšina rómskych detí nenavštevuje materské školy. Aj to dieťa, ktoré je zapísané do materskej školy, často túto inštitúciu navštevuje veľmi nepravidelne. Príčiny tohto stavu môžeme vidieť v :

1. sociálnych a školských faktoroch, ako sú vzdialenosť materskej školy od bydliska dieťaťa, nevyhovujúce životné podmienky (zdravie, hygieny..), odmietnutie dieťaťa v dôsledku naplnenosti tried, problémy spojené so zápisom dieťaťa do materskej školy, odmietanie rómskej kultúry, nepravidelnosť dochádzky dieťaťa do materskej školy...
2. kultúrnych faktoroch, ako sú pohľad na materskú školu ako inštitúciu, ktorá nesie v sebe riziko straty kultúry, obavy rodičov z toho, ako sa bude ich dieťa cítiť v „nerómskom svete“, povrchnosť v učení sa niektorých vecí, ktoré rómska komunita nepovažuje za dôležité, nedôvera k inštitúciám, nedostatok zmyslu pre povinnosť a pravidelnosť,
3. skúsenostiach detí a rodín s materskou školou. Rómske dieťa, prichádzajúce do materskej školy z nedostatočne podnetného prostredia, často zaostáva za ostatnými deťmi vo vývine reči, motoriky, sociálnom vývine. Oveľa viac ako iné dieťa potrebuje motivačnú klímu, empatické, kongruentné a akceptujúce vzťahy (Valachová, D., Kadlečíková, Z. Butašová, A., Zelina, M., 2002). Ak dieťa v materskej škole nie je akceptované rovesníkmi či dospelými, resp. ak zažíva neúspech, zlyhanie či výsmech za svoje nedostatky, má tendenciu vyhýbať sa týmto stresujúcim situáciám a do materskej školy radšej nechodí. Podobne ak rodičia vidia, resp. majú pocit, že ich dieťa v materskej škole odmietajú, že sa od neho dištancujú, radšej ho tam viac neprivedú. Všeobecne sa uznáva, že správanie dieťaťa je podmienené a ovplyvňované aj sociálnymi podmienkami jeho života. Z tohto hľadiska je dôležité, aby rómska populácia bola vnímaná a prezentovaná ako kultúrna (etnická) minorita a nie ako sociálna kategória. Niektorí rómski rodičia môžu materskú školu vnímať ako inštitúciu, ktorá bude mať dezintegračný vplyv na dieťa.

Úroveň jemnej motoriky.

Výskumy potvrdzujú bežné skúsenosti učiteliek v materských a základných školách, že rómske deti sa v rozvoji jemnej motoriky oneskorujú za svojimi nerómskymi rovesníkmi. Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že rómske deti sa vo viacerých charakteristikách odlišujú od svojich nerómskych rovesníkov a v pedagogickej práci vyžadujú špecifický a individualizovaný prístup. Interkultúrna výchova a vzdelávanie má byť skôr projektom pospolitosti ako pedagogickým projektom, pričom jedným z cieľov školy má byť zlepšovanie vzájomného porozumenia učení, ktoré zohľadňuje a rešpektuje kultúrne zázemie každého dieťaťa.

2 RÓMSKE DIEŤA A MATERSKÁ ŠKOLA

2.1 Rómske dieťa a jeho adaptácia.

Rómske dieťa, pre ktoré je jeho rodina so svojimi zvykmi, hodnotami a normami celým svetom, sa v určitom veku – vstupom do materskej školy dostáva zrazu do sveta celkom odlišného, plného nových ľudí, vecí, pravidiel a povinností, ktoré do „jeho“ sveta nepatria. Dostáva sa do skupiny detí, v ktorej by malo nájsť svoje miesto a byť v nej akceptované a prijímané. Nové prostredie s iným kultúrno-sociálnym pozadím však bude dieťaťu prinášať množstvo nových situácií, s ktorými sa bude musieť samé vysporiadať.

Adaptácia ako fáza začlenenia rómskeho dieťaťa z „iného“ sveta do kultúrno-spoločenského prostredia majority sa javí ako problémová a pre samotné dieťa frustrujúca a neraz i zraňujúca. Tento stav je spôsobený najmä kultúrnou odlišnosťou, ktorá má veľký vplyv na výchovu, normy a hodnoty. Rómske dieťa je vychovávané v kolektivistickú kultúru.

Kolektivismus

- Žiť pre dnešok, zabezpečiť aktuálne prežitie.
- Podriadenie skupine, vyjadrovanie vlastných názorov nie je schvaľované, pokiaľ nekorešponduje s názorom skupiny – rozhodovanie nikdy nie je samostatné.
- Chýba vymedzenie osobného teritória a osobných vecí.

Individualizmus – majoritná dimenzia kultúry

- Tendencia plánovať budúcnosť, materiálne sa zabezpečiť, zhromažďovať.
- Vyjadrovať svoje názory a postoje, byť samostatný, reagovať na podnety na základe vlastného prehodnotenia – buď zodpovedný sám za seba.
- Existencia individuálneho vlastníctva.
- Potreba zaoberať sa sebapoznáním – Kto som? Kam smerujem?

Tieto informácie poukazujú, že v našom školstve je edukácia determinovaná individualistickou kultúrou majoritnej spoločnosti. Takže rómske dieťa zo segregovanej osady je pri vstupe do školy v porovnaní s deťmi z majoritnej rodiny viditeľne znevýhodnené v mnohých oblastiach, ktoré súvisia s jeho kultúrno-sociálnou odlišnosťou. Tieto znevýhodnenia, pokiaľ ich bezpečne neidentifikujeme, budú spôsobovať dieťaťu v školskej kariére, ale aj v spoložití s ostatnými deťmi, značné problémy. Na proces adaptácie dieťaťa v škole (je jedno či v materskej, alebo základnej) vplyvajú nasledovné faktory, ktoré by mal pedagóg poznať.

- Socializácia v segregovanej rómskej komunite je odlišná od socializačného procesu majoritnej spoločnosti. Dieťa preto môže v triede vykazovať správanie, ktoré sa môže javiť ako problémové. Pokiaľ bude učiteľ akceptovať kultúrne odlišnosti socializácie, dieťa v škole by už nemalo byť postavené do pozície outsidera.
- Samotný proces zrenia nestačí na požadovaný rozvoj psychiky a motoriky dieťaťa. Na tomto základe rómske dieťa nedosahuje úroveň hrubej a jemnej motoriky podľa očakávania školy.
- Rómske dieťa väčšinou neovláda slovenský jazyk, ktorý je vyučovacím jazykom školy.
- Rómske dieťa nevie komunikovať s dospelým z majoritnej spoločnosti, napr. položiť mu otázku, čo je v školskom prostredí typická situácia.
- Rómske dieťa nevie riešiť samostatne úlohy a rozhodovať individuálne, čo mu spôsobuje problémy pri samostatnej práci, v úlohách rozvíjajúcich tvorivosť a vo všetkých činnostiach, v ktorých je nevyhnutné individuálne presadzovanie sa. V tejto

oblasti je pôsobenie školy protichodné s pôsobením rodiny, čo je pre dieťa vysoko záťažová situácia, ktorú samo nie je schopné vyriešiť.

- Odmietanie kontaktov detí navzájom na základe predsudkov, ktoré majú nerómske deti voči rómskym (a naopak).

- Životné skúsenosti súvisia s každodennou realitou, a tieto skúsenosti rómskym deťom chýbajú. Inteligencia rómskeho dieťaťa je rozvíjaná skôr v praktickom smere (nevie pomenovať geometrické tvary, ale bez problémov rozoznáva bankovky a mince a vie, čo sa za ne dá kúpiť).

- Škola je v komunite často vnímaná ako represívna inštitúcia, kde rómsky žiak zažíva iba neúspech, problémy, menejcennosť, strach z opovrhnutia, pretože to, čo sa cení v prostredí komunity (temperament, výraznosť, voľnosť, nerobenie samostatných rozhodnutí atď.) je v škole vnímané ako problém.

- Rómske dieťa v zmiešanej triede býva skôr dieťaťom neoblúbeným ako oblúbeným, často ho prijímajú najmä problémoví spolužiaci, ktorým sa prispôbuje.

2.2 Prechod z rodiny do materskej školy

Niektoré deti prekonajú zmenu nástupu do materskej školy bez problémov, iným to trvá veľmi dlho. Tento prechod im súlad rodiny a školy môže uľahčiť. Na uľahčenie vstupu dieťaťa do materskej školy, by rodičia mali dodržiavať určité zásady.

Traduje sa, že vhodný vek pre vstup do materskej školy je od 3 rokoch, ale všetky tieto normy sú len orientačné. Rodičia rómskych detí tento vstup oddaľujú na vek okolo 5 až 6 rokov.

Prechod z rodiny do materskej školy je dramatická zmena. Tá začína už len tým, že dieťa vstupuje do iných priestorov, inej budovy, veľkej miestnosti, medzi mnoho neznámych detí, cudzích dospelých. V tomto prostredí má dieťa iný režim, iné požiadavky a mama tam nie je. V najväčšej miere to závisí od povahy dieťaťa. Ale aj tak platí, že na vstup do materskej školy treba dieťa primerane pripraviť. S dieťaťom treba často chodiť medzi deti, ukazovať mu deti ktoré tam chodia, a motivovať ho k radosti zo vstupu do materskej školy. Učiteľky rómskych detí, keďže s deťmi ktoré už materskú školu navštevujú chodia celé rodiny, môžu využívať rôzne aktivity (tvorivé dielne, pozvania rodičov a celých rodín na stretnutia v materskej škole...) aby ukázali ako sa ich deti budú hrať a čo všetko sa ich deti v materskej škole naučia...

Mnohí rómsky rodičia si myslia, že ak dieťa trávi veľa času v spoločnosti svojich súrodencov, dostatočne si naplní potrebu kontaktu s vrstovníkmi. Pedagóg vie usmerniť rodiča a vysvetliť, že súrodenci nie sú vrstovníci pre dieťa. Vie vysvetliť aj to, v čom spočíva nutnosť rómskeho dieťa pravidelne navštevovať materskú školu.

Rodičia môžu uľahčiť adaptáciu svojho dieťaťa, no rómsky rodičia nebývajú presvedčení o tom, že je dobré dať dieťa do materskej školy, boja sa a je im ťažko lúčiť sa s ním. Ide o dlhodobý proces, aby rodičia i deti prijali školu za „svoju“.

Škola by mala byť pre dieťa miestom, kam chodí rado a kde sa dobre cíti. Rómske deti prichádzajúce do škôl so svojou špecifickou osobnostnou výbavou, nemajú veľkú nádej na úspech. Škola, do ktorej chodia rómske deti by mala premýšľať, čo vo svojej koncepcii zmení, aby smerovala k vytvoreniu podmienok priaznivej atmosféry – pozitívnej klímy v prístupe k rodičom i deťom. Pristúpiť k zmene v organizácii výchovno-vzdelávacej práce, k zmene curricula (rozsahu náplne edukácie), k zodpovedajúcim metódam a formám práce s rómskymi deťmi.

Školy by sa mali otvoriť rodičom. Podľa môjho názoru je obecným princípom vzdelávania rómskych detí prekonávanie nedôvery medzi inštitúciou – materskou školou a Rómami. Ide o to, aby sa uzavretá rómska komunita otvorila škole a prijala ju. Jedná sa o dlhodobý proces, ktorého iniciátorom musí byť materská škola. Tá v tomto prípade nie je len vzdelávacia inštitúcia, ale aj sociálna a to v omnoho širšom zábere, než je to bežné v školskej praxi. Cieľom sociálnej činnosti je získať dôveru detí a ich rodičov, aby učiteľ ktorý potrebuje byť s nimi v kontakte, neprichádzal do rodiny ako predstaviteľ represívnej inštitúcie.

Materská škola dopĺňa rodinnú výchovu o výchovno-vzdelávaciu činnosť zameranú na všestranný rozvoj osobnosti dieťaťa. Dopĺňa ju a obohacuje o podnety, ktoré rodina svojimi špecifickými funkciami nedokáže zabezpečiť. Ide o prvú školu, ktorú dieťa absolvuje. Najdôležitejšími vývinovými úspechmi predškolského veku sú osvojenie reči a socializácia dieťaťa, ktorá sa završuje dosiahnutím sociálnej spôsobilosti dieťaťa, ako jednej zo zložiek školskej zrelosti. Rómske deti tu nadobúdajú nové príležitosti na sebazdokonaľovanie v rôznych doposiaľ neznámych oblastiach.

2.3 Prostredie v materskej škole

Aby sa dieťa stalo adaptovanou a šťastnou osobnosťou, potrebuje, aby sa v sociálnom prostredí, v ktorom sa nachádza, a kde prichádza, cítilo dobre. Cíti sa dobre vtedy, ak je presvedčené, že niekam patrí a má svoje miesto. Uspokojenie potreby „patríť“ vedie k prispievaniu, lojalite a zodpovednosti a smeruje ku uvedomeniu si vlastnej identity a rozvoju osobnosti.

V roku 2002 kolektív autorov Valachová, Kadlečková, Butašová, Zelina navrhol na základe komplexného poznania problémov edukácie rómskych detí systémové riešenie problému efektivity edukácie rómskych detí systém „DROMUS“. Cieľom autorov v tomto systéme je dosiahnuť reálne zlepšenie vzdelávania znevýhodnených detí, pričom je nevyhnutné pracovať na celom rade vecí, ktoré vyjadruje navrhnutý systém:

D – dochádzka znevýhodnených detí do školy. Cieľom je, aby rómske dieťa zo sociálne – znevýhodneného prostredia chodilo pravidelne do školy a trávilo v nej dostatočne dlhý čas, môže realizovať kompenzáciu jeho mentálnych handicapov, ale tiež aby sa mohli dlhšie a účinnejšie vytvárať a upevňovať jeho autoregulačné mechanizmy. Ide tiež o to, aby sa dieťa dostalo čo najskôr do prostredia jaslí, materskej školy.

R – regulácia, riadenie. Tento subsystém obsahuje dve relatívne nezávislé oblasti. prvou je systém riadenia edukačného procesu rómskych detí zo strany riaditeľa školy, učiteľa, miestnej samosprávy, VÚC a štátu v nadväznosti na európske a svetové tendencie. Rozhodujúce princípy decentralizácie, subsidiarity, práce rady školy, vstupu miestnej samosprávy, tretieho sektoru, podnikateľov do edukačného procesu Rómov je nevyhnutný. Do riadenia tiež patrí zavádzanie alternatívnych foriem vzdelávania, napr. celodenný výchovný systém, kompenzačná výchova, zriaďovanie vyrovnávacích a špeciálnych tried, individuálnych vzdelávacích programov a pod. Druhou oblasťou je výstavba autoregulácie a regulácie správania a učenia rómskych detí ako prvku edukačného systému. Práve preto, že zvláštnosťou rómskych detí je ich hyperaktivita a neuznávanie klasických hodnôt majoritnej populácie, je potrebné budovať ich autoregulačný systém, aby dospeli k disciplíne, režimu dňa, týždňa, života a ich dodržiavaniu.

O – obsah vzdelávania. Základnou otázkou v tomto subsystéme je čo učiť rómske deti, aký obsah má mať ich vzdelávanie. V projekte MILÉNIUM sa umožňuje zmena osnov až o 40 %. To znamená, že školy, učitelia budú môcť do vzdelávacích programov

zakomponovať témy, obsahy, ktoré sú blízke rómskej populácii, ktoré sú vysoko motivujúce, prítlačivé, vychádzajúce zo záujmov Rómov. Z pohľadu špecifik rómskej populácie považujú autori za kľúčové zdôraznenie dvoch obsahových oblastí:

1. Rozvoj jazykových a komunikačných kompetencií.

2. Opakovanie, utvrdzovanie učiva za pomoci heuristických, aplikačných metód vzdelávania.

M – metódy edukácie Rómov. Ide tu o dve veci. Nie len čo najviac praktických vecí naučiť, ale učiť to tak, aby to deti bavilo, aby boli motivované a aby s chuťou chodili do školy. Ide tiež o vybudovanie trvanlivejšieho vzťahu k poznávaniu, učeniu sa. univerzálnou motivujúcou metódou je objavujúce, kreatívne vyučovanie, a to znamená vypracovať v nadväznosti na osnovy metódy a stratégie objavujúceho, tvorivého vyučovania, kde sa maximalizuje pravdepodobnosť motivácie.

U – učiteľ rómskych detí by mal byť na túto prácu pripravený. Mal by v prvom rade poznať špecifiká týchto detí a v druhom rade mal by byť schopný vytvoriť vzdelávacie programy, ktoré by mohli akcelerovať ich vývin. Je potrebné po novom koncipovať kompetencie učiteľa, a to nielen špecificky pre rómske deti či deti z iných kultúr, ale kompetencie učiteľa všeobecne, v intenciách tvorivo-humanistickej výchovy.

S – supportívne služby, spoločnosť, spätná väzba. Znamená to:

1. Supportívne služby - ak systém podporných služieb pre školu zo strany odborníkov, zo strany miestnej komunity, sponzorov, tretieho sektoru, zo strany štátu.

2. Spoločnosť je v tomto kontexte chápaná ako štát, ktorý tvorí podmienky, určuje limity celoštátneho pôsobenia, ale tiež vytvára priestor pre rozhodovanie a prácu škôl a učiteľov.

3. Spätná väzba hovorí o inom rozmere fungovania systému DROMUS. Hovorí o tom, že každý systém, ktorý má byť životaschopný, nevyhnutne potrebuje spätné väzby o svojom fungovaní, potrebuje analýzy a správy či zámery a ciele vyjadrené v plánoch či sa splnili. Funkciou spätnej väzby nie je len informovať o naplnení cieľov, ale tiež je to podnet na korekciu cieľov, postupov, práce do budúcnosti. (Valachová, Kadlečíková, Butašová, Zelina, 2002, In: Horňák, 2005)

V tomto systéme by práca s rómskymi deťmi nabrala iný rozmer. S adaptáciou by sa deti vyrovnali v kratšom čase. Zatiaľ je nutnosťou dospelých – rodičov i učiteľov napomôcť dieťaťu vyrovnáť sa s novou a záťažovou situáciou a to individuálnou adaptáciou.

Príprava dieťaťa doma:

vytváranie pohody doma

kvalitná citová väzba na matku

podporovanie psychickej odolnosti

upevňovanie citovej stability

posilňovanie odolnosť voči stresu

prispôsobovať denný režim doma a MŠ

rozvíjať osamostatňovanie sa dieťaťa

Postupný adaptačný proces v materskej škole:

spoznávanie prostredia MŠ, detí a dospelých

postupná dĺžka pobytu s rodičom

predlžovanie pobytu dieťaťa a skracovanie prítomnosti rodiča

prijímanie dieťaťa spolu s obľúbenou hračkou

výber vhodných metód a foriem práce

vytváranie kludnej otvorenej a priateľskej atmosféry

jednotný postup všetkých dospelých

individuálny postup rešpektujúci osobité potreby dieťaťa

Dĺžku pobytu a spôsob postupnej adaptácie písomne dohodne riaditeľka s rodičom pred nástupom do materskej školy. Po vyhodnotení priebehu adaptácie triednymi učiteľkami rozhoduje riaditeľka po dohode s rodičom o pokračovaní alebo ukončení adaptácie v prípade neschopnosti dieťaťa zvyknúť si na prostredie materskej školy.

2.4 Učiteľ rómskych detí

Rómski rodičia pomerne často nedôverujú materskej škole, že dokáže vytvoriť pre ich deti prostredie bez predsudkov, v ktorom sa bude rozvíjať aj rómska identita ich detí. Hodnoty školy sú pre značnú časť Rómov druhoradé a zlyhanie v škole nie je pre rómske dieťa a jeho rodičov osobitne významné, teda ani predškolská príprava nemá osobitnú vážnosť. Dôležitejšie sú vzťahy s učiteľkou, personálom materskej školy a ostatnými deťmi. V praxi materských škôl to znamená, že učiteľ musí dobre poznať konkrétne dieťa, rodinu a výchovné praktiky vývinu, aby mohol individualizovať svoje edukačné pôsobenie a nadväzovať na predchádzajúce vedomosti a skúsenosti dieťaťa a v edukácii využiť všetko to, čo sa dieťa naučilo v rodine. Dieťa zároveň potrebuje prežívať pocit, že učiteľ sa zaujíma o to, čo dieťa vie, a to, čo mu predkladá ako nové, a musí vedieť, kde je s predchádzajúcimi vedomosťami a skúsenosťami prirodzene prepojené.

Rómske dieťa sa musí cítiť v prostredí materskej školy dobre, isto a bezpečne. Musí mať možnosť adaptovať sa na nové prostredie i situácie. Pedagóg by mal rešpektovať potreby dieťaťa aj jeho odlišnosti. Vo vzťahu dieťaťa a pedagóga a dieťaťa a ostatných detí sa musí prejavovať vzájomná tolerancia, ohľaduplnosť, solidarita, vzájomná pomoc a podpora. Učiteľ napomáha úspešnému začleneniu dieťaťa do nového prostredia materskej školy, ktoré pochádza z rodiny z inou hodnotovou orientáciou, s odlišným životným štýlom, s rozličnou úrovňou podnetnosti prostredia, je determinované množstvom ďalších faktorov. Komunikačné bariéry sú príčinou mnohých adaptačných problémov dieťaťa. Neznalosť úradného jazyka sťažuje orientáciu dieťaťa v prostredí materskej školy, jej požiadaviek a to vedie dieťa k izolácii. Ak dieťa nechápe komunikačné vzorce môže to viesť k nesprávnemu pochopeniu noriem správania, neorientácie v pravidlách školy a spoločnosti.“(Kurincová, V., Slezéková T, 2009) Pri práci s rómskymi deťmi, ktorých materinský jazyk je iný, ako jazyk majority, musí mať pedagóg vždy na pamäti, že mu deti nerozumejú. Učiteľ si deti spočiatku stavia do bezprostrednej blízkosti, aby mu mohol nonverbálne alebo za pomoci jednoduchých pokynov v jeho reči pomôcť. Ostatné deti môže požiadať o maximálnu pomoc. Pri cvičení (jednoduchých úkonoch a v každodenných činnostiach) je vhodné neustále pomenovávať veci z okolia detí, pretože časté opakovanie jednotlivých slov pri činnostiach vedie deti k porozumeniu.

Adaptácia dieťaťa v materskej škole a zmenšovanie jazykovej bariéry sa stáva otázkou diskusie. Niektorí psychológovia sa prikláňajú k názoru, že je najlepšie nechať dieťa v klúde, aby vnímalo a nasávalo atmosféru prostredia, do ktorého je zasadené.

Aj ja sa prikláňam k názoru, že je treba dieťaťu pomôcť. Z dostupnej literatúry a dlhoročných skúseností som dospela k názoru, že je dôležité (pre psychiku dieťaťa) uľahčiť dieťaťu prechod z prostredia pre dieťa poznaného do prostredia cudzieho a materská škola pre dieťa takým zo začiatku je. Adaptáciu dieťaťa do materskej školy vždy treba riešiť individuálne - podľa veku dieťaťa, jeho ochoty zapojiť sa do kolektívu detí. Často adaptácia dieťaťa prebieha zapojením rodiča do ranných hier alebo do činnosti. Pri kontakte s rodičmi sa musí hľadať spoločný jazyk dorozumievania.

Pre prvotný kontakt s dieťaťom si v materskej škole vytvárame slovníček najjednoduchších slov v rodnom jazyku dieťaťa, aby elementárne rozumelo: „Maminka príde“. „Neplač“. „Vezmi si hračku“. „Chceš ísť na záchod?“...

Rómsky rodičia pokiaľ sú spokojní s materskou školou sa snažia angažovať vo výchove a vzdelávaní svojich detí v predškolskom veku, preto je materská škola inštitúcia, ktorú rodičia nemajú problém prijať. Oceňujú jej prínos pre dieťa i rodinu. Materská škola v ktorej funguje spolupráca s rodinou, má vytvorené vnútorné podmienky medzi ktoré patrí:

- prijatie rodiny bez podmienok a predsudkov
- učiteľka, ako autentická a optimistická osobnosť
- empatické porozumenie a bezpečie
- pozitívna klíma školy
- bežný prístup rodičov do tried
- neformálna a pozitívna komunikácia
- ocenenie toho čo už deti vedia a nadväzovanie na tieto poznatky

Na začiatku je však potrebné odbúrať množstvo vzájomných bariér a preraziť nedôveru Rómov. Záujem rodičov je možné získať jedine záujmom o nich samotných. Stávať na potrebách detí a žiadať, aby rodičia i členovia komunity participovali na programoch pre ich deti. Budovať mosty medzi rómskou komunitou a majoritnou spoločnosťou.

Praktické rady a návody na spoluprácu neexistujú - každá komunita je iná, a aj jednotliví pedagógovia sú rozdielni, ale základom akejkol'vek spolupráce musí byť partnerský prístup.

Učiteľ rómskych detí by mal pristupovať ku každému dieťaťu individuálne, sledovať a zaznamenávať jeho výsledky. Pre učiteľa, ktorý chce byť vo svojej práci s deťmi úspešný, by malo platiť toto „desatoro“:

- Nešetrím chválou.
- Dávam deťom možnosť výberu.
- Vo všetkom hľadám klady a vyzdvihujem ich pozitívne správanie.
- Oceňujem každé dieťa, prejavujem mu úctu.
- Som zodpovedný a prenechávam možnosť byť zodpovedný aj deťom.
- Sám konám tak, ako chcem, aby konali deti.
- Dávam deťom možnosť zažiť úspech a okamihy, na ktoré budú spomínať celý život.
- Viac sa hrám, viac sa smejem a robím viac vecí spoločne s deťmi.
- Viem, že všetky deti sa môžu určité veci naučiť, ale nie rovnakým spôsobom a nie v tej istej chvíli.
- Učím deti rozmýšľať a odovzdávať svoje myšlienky tak, aby im iní rozumeli.

3 ADAPTÁCIA DIEŤAŤA V MATERSKEJ ŠKOLE

3.1 Adaptačný projekt

Vstup dieťaťa do materskej školy je jeho prvým krokom do spoločnosti. Ten prináša so sebou množstvo zmien, s ktorými sa dieťa musí vyrovnávať. Problémy však nemá len dieťa, ale i rodičia a v neposlednej miere i učiteľky, napriek tomu, že sa môžu oprieť o profesionálne skúsenosti. Ťažkosti pri začleňovaní sa do kolektívu sú individuálne, vychádzajú z predchádzajúcich skúseností a osobnosti dieťaťa.

Dôležitými vlastnosťami, ktoré vplyvajú na plynulú adaptáciu dieťaťa v materskej škole sú jednotnosť, dôslednosť a trpezlivosť zo strany rodičov i učiteľov.

Tvorba adaptačného projektu

Jednou z vhodných možností by bolo napr. v prvom období pracovať s deťmi v rámci integrovaného adaptačného projektu (bloku) (Smolíková K., 2008), ktorý by umožňoval:

deťom – ľahšie prispôsobenie sa prostrediu, spoznať a prijať nové pravidlá, prijať iný spôsob života a pripraviť sa na systematickú činnosť.

pedagógovi – využiť poskytnutý čas a priestor k rozpoznanou individuálnych osobnostných dispozícií dieťaťa, a tak aj rodiny dieťaťa.

rodičom – zoznámiť sa s materskou školou i pedagógom, ktorý sa bude o jeho dieťa starať a nadviazať s ním dialóg, pochopiť nové pravidlá, ktoré je nutné v záujme dieťaťa akceptovať.

Tento adaptačný projekt by si podľa určitých rámcových pokynov pripravuje učiteľ sám, sám si zvolí jeho ústrednú (integrujúcu) tému a naplní ju konkrétnymi činnosťami podľa potrieb a možností konkrétneho dieťaťa, ktoré postupne na základe svojich individuálnych prejavov poznáva, tj. že konkrétne ciele tohto projektu skúsený pedagóg dokáže "nastaviť" podľa detí v triede, resp. podľa zloženia detskej skupiny a prispôbiť ich tak, aby každé dieťa malo šancu dobre začať a uspieť. Adaptačný blok by mal pokračovať vo vyrovnávaní šancí dieťaťa, nie vo vyrovnávaní rozdielov medzi deťmi - tie tu budú stále.

Súčasťou adaptačného projektu by mali byť aj zoznámenia s rodičmi a ich spolupráca vo veciach výchovy a vzdelávania dieťaťa. Po ukončení tohto bloku (jeho trvanie by bolo približne v rozmedzí 1 - 3 mesiace, podľa potreby i dlhšie) ho pedagóg vyhodnotí a vyvodí závery pre svoju ďalšiu prácu, resp. pre vlastné systematické vzdelávanie detí.

Jednou z vhodných možností môže byť práca s deťmi v rámci integrovaného adaptačného projektu, ktorý umožňuje metódy a spôsob práce s dieťaťom.

3.2 Metódy používané v práci s rómskymi deťmi

Deti, ktoré prichádzajú do prostredia materskej školy kde nerozumejú jazyku majority, je vhodné nechať voľný priestor pre zapojenie do činnosti, ponúkať im, ako ostatným deťom, príležitosti, ale do ničoho ich nenútiť, ponechať ich v roli pozorovateľa. Dieťa sa pozvoľna samo osmelí a zapojí do činností. Učiteľ pracuje s dieťaťom individuálne. Z individuálnej práce s dieťaťom a voľných hier pozorovaním zisťuje, čo dieťa zaujíma, čo ho baví, aké má schopnosti, zručnosti, návyky a v tom ho podporuje. Veľmi dôležitá je častá pochvala dieťaťa a radosť ostatných detí z pokrokov, ktoré dieťa robí (porozumenie príkazov, naučenie sa slovenským slovám). Pri práci v skupine, pri dramatizácii alebo pri hrách, hudobných hrách je vhodné určovať dieťaťu jednoduché

úlohy, aby zakúsilo radosť z úspechu. Nejde o to, len čo najviac praktických vecí naučiť, ale učiť to tak, aby to deti bavilo, aby boli motivované a aby s chuťou chodili do školy.

V edukačnom prostredí je preto potrebné venovať deťom intenzívnejšiu, individuálnejšiu starostlivosť, prispôbiť pracovné tempo, znížiť požiadavky na edukačný obsah a vyberať tie formy a metódy práce, ktoré by plne rešpektovali špecifiká rómskych detí. Tak by sa eliminoval zdroj nespokojnosti dieťaťa, vnútorného napätia, konfliktov, frustrácie s následkami ich zlej sociálnej prispôsobivosti. Inými slovami, učiteľ by najprv mal poznať, diagnostikovať, kde sa vo vedomostiach dieťa nachádza a na základe poznania postaviť preňho, alebo pre skupinu špecifický vzdelávací plán, ktorý by mal obsahovať aj metódy, organizačné formy a pomôcky, pomocou ktorých to bude uskutočňovať. Už sme konštatovali, že materské školy navštevuje len veľmi malá časť rómskych detí v príslušnej vekovej skupine. Keďže väčšina rómskych detí vyrastá vo veľmi zlých sociálnych, hygienických a bytových podmienkach, je osobitne dôležité, aby pedagóg materskej školy poznal a v pedagogickej praxi rešpektoval špecifiká rómskych detí a ich učenia sa.

Metódy používané v práci s rómskymi deťmi

Tvorivá dramatika .

Hry s pohybom - V dramatických hrách s pohybom nadväzujeme na získané návyky a zručnosti detí. Keďže rómske deti sú pohybovo zdatné zameriavame sa na vyjadrenia vnútornej dynamiky cez pohybový prejav. Pritom nepôjde o pohyb mechanický, ale o pohyb s určitým výrazom. deti sú v istej roli (predstavujú osobu, predmet...), majú priestor na sebvýjadrenie a získavanie skúseností (zážitkové učenie).

Hry na kontakt s partnerom - Túto skupinu tvoria hry, v ktorých si deti overujú možnosti nadväzovania kontaktov s inými deťmi predovšetkým pomocou neverbálnych prostriedkov komunikácie – pohybom, gestom, mimikou, ktoré posilňujú vzájomné vzťahy detí a rozvíjajú zmysel pre skupinové cítenie.

Hry s predmetom a s bábkou - Tieto hry evokujú predstavy a rozvíjajú fantáziu detí. Tie manipulujú s rôznymi predmetmi a podľa spôsobu, akým predmet uchopia, mu dávajú nový význam. deti prostredníctvom bábok vstupujú do vzájomných kontaktov. Bábka pomáha pri nadväzovaní kontaktov s dieťaťom a má aj motivačný, výchovný a terapeutický význam.

Improvizácia - Chápeme ju ako rozohranie námetu, ktorý deti samostatne riešia. Deti najprv improvizujú prostredníctvom hračiek, rôznych predmetov a bábok čím vstupujú do vzájomného dialógu. Na základe reakcií iných detí sa dieťa učí komunikovať a spolupracovať. Pri správnom usmerňovaní a vedení postupne dokáže samostatne (za seba) improvizovať v rôznych situáciách.

Dramatizácia - Príprava dramatizácie nespočíva v nácviku dialógu, ale v spoločnom hľadaní pohybového a verbálneho stvárnenia predlohy. Učiteľ deti oboznámi s literárnou predlohou, opakovaním si overí, či si obsah predlohy osvojili. Postup pri dramatizácii:- deti hrajú danú úlohu – postavu alebo situáciu – súčasne, pričom hľadajú primeraný pohyb na vyjadrenie vnútornej dynamiky postavy alebo situácie.- Postavu alebo situáciu hrá každé dieťa individuálne, až kým sa nevymení celá skupina.- Každé dieťa hrá postavu, ktorú si vyberie. Ak má o tú istú rolu záujem viacero detí, využije alternáciu postáv. Rečový prejav vychádza z pohybového vyjadrenia postavy alebo situácie. Nepôjde o to, či dieťa povedalo vetu z predlohy, ale nakoľko vie svojim jednaním presvedčiť, že je danou postavou z príbehu. Učiteľ hľadá pre každé dieťa uplatnenie (možnosť hudobného sprievodu, vytvorenia živej kulisy...).

Dramatická hra - Dramatická hra sa môže realizovať: . Ako samostatný subjekt, ktorý umožňuje slobodu rozhodovania a prekonávania pasivity a nedôvery v seba. Ako metóda orientujúca sa na obsah vzdelávania a sledujúca cieľ mimo dramatickej výchovy.

- Situačné hry (deti jednáajú sami za seba v navodenej situácii. Často to bývajú situácie, s ktorými sa stretávajú v bežnom živote.).

- Rolová hra (metóda založená na hraní rolí aktivizuje komplexnú skúsenosť dieťaťa, kde preberá určitú sociálnu rolu a na základe svojich skúseností sa snaží vytvoriť najtypickejšie správanie danej postavy. Veľmi dôležitá je výmena rolí, lebo deti si tak majú možnosť vyskúšať rolu svojho kamaráta).

Rozprávky a príbehy - Rozprávky a príbehy s ukončeným dejom, kedy dieťa počúva rozprávku v relaxačnej polohe. Nedokončené príbehy, kde po odznení úryvku sa dieťa pokúsi príbeh (rozprávku) dorozprávať podľa svojich vlastných predstáv...

Tanec – Vynikajúci, často svojrázny hudobný a tanečný prejav je silnou stránkou rómskej kultúry a tradičnou oporou rómskej identity. Zmysel pre rytmus a tanec rómske deti majú „v krvi“. Rómske deti sú vo svojom prirodzenom prostredí odmalička vedené k tomu, aby sa spontánne prejavovali tancom. Tanec by pre ne v predškolskej výchove mohol byť priestorom, kde môžu byť sami sebou, a zároveň poskytuje možnosť motivácie k aktivitám v rámci predškolskej výchovy, ktoré pre rómske deti nie sú prirodzené. Tanec je jednou z mála možností pre telesné sebvýjadrenie, ktoré je spoločnosťou tolerované. Ľudia tancom často symbolizujú to, s čím sa stretávajú v každodennom živote. Základom tanca je pohyb ako taký. Najčastejšie je tanec chápaný ako sekvencia vybraných, prepracovaných a esteticky zorganizovaných telesných pohybov prevádzaná s určitým cieľom a väčšinou je sprevádzaná zvukmi a hudbou.

Hra na telo - Prvým nástrojom dieťaťa je jeho vlastné telo - tleskanie, plieskanie rukami, lúskanie prstami a dupanie (dupy, podupy, prídupy) nohami uskutočňuje sa v rôznych polohách (na mieste v stoji, sede, kľaku, ľahu, pri pohybe z miesta), rôznym spôsobom (samostatne, vo dvojici, v skupine), rôznou dynamikou a tempom prispieva k rozvoju nielen akustickej, rytmickej, taktilnej a vizuálnej vnímavosti dieťaťa, ale aj k cvičeniu pozornosti a fantázie . Hrou na telo môžu deti sprevádzať detské riekanky, vyčítanky, jednoduché piesne ...

Hra na hudobných nástrojoch - rozvoj sebarealizácie, koordinácie, kreativity, zodpovednosti, sebadisciplíny, citu. Inštrumentálna hra v rámci adaptácie predstavuje nenahraditeľnú možnosť rómskych detí zúčastniť sa na aktívnej hudobnej tvorbe a sebarealizácie ako hudobníkov. Používame jednoduché hudobné nástroje (Orffové hudobné nástroje) , pomocou ktorých sa môžu aj menej hudobne nadané deti zúčastňovať na jednotlivých hudobných činnostiach.

Hudobno-pohybové hry - Dôležitou súčasťou pohybovej zložky pri adaptácii rómskeho dieťaťa sú hudobno-pohybové hry. Ich realizácia sa uskutočňuje prostredníctvom vybraných hudobných skladieb, ktoré svojím výrazným rytmom a intenzívnym pôsobením aktivizujú deti k spevu, hraniu a súčasnému pohybovému prejavu. Pri HP ide zväčša o pohybovú improvizáciu, alebo vzájomné napodobňovanie na hudobnú ukážku, pri čom sa používajú rôzne zvukové signály slúžiace na zmenu v produkcii stereotypných pohybov .

3.3 Aktivity pri adaptácii

Prezentované aktivity sú využiteľné pri adaptácii dieťaťa, pri vstupe dieťaťa do školského prostredia. Zamerali sme sa na vekovú skupinu 5-7 ročných detí. Hry a aktivity sme pre prehľad zoradili do blokov nasledovne :

1. Hry na zoznamovanie sa
2. Aktivity na spoluprácu s deťmi, na rozvoj vzájomných vzťahov na základe spolupatričnosti bez predsudkov a konfliktov.
3. Dramatické hry a aktivity.
4. Hry s využitím spojenia hudby a výtvarných techník.
5. Aktivity na pohybové uvoľnenie.

I. HRY NA ZOZNAMOVANIE SA.

Podanie rúk.

Ciel: rozvoj komunikácie

Pomôcky:

Postup : deti vo dvojiciach stoja oproti sebe po obvode kruhu. Členovia skupiny sa začnú pohybovať na pokyn učiteľa, a navzájom si podávajú ruky, predstavujú sa.

Obmena: Po určenom počte podania rúk sa otočia a pohybujú sa opačným smerom - striedanie rytmu.

Hra na meno.

Ciel: rozvoj komunikácie a empatie

Pomôcky:

Postup : deti sedia v kruhu. Jeden dostane do rúk loptu a kotúľa ju inému dieťaťu s otázkou : „ ako sa voláš?! Iné dieťa chytí loptu a odpovie: „ ja sa volám.....“ (povie svoje meno) postup sa opakuje, pri všetkých deťoch. Hra sa hrá dovtedy, kým každý nedokáže každého osloviť menom.

Obmena : otázky a odpovede si deti môžu spievať na akúkoľvek melódiu. Otázky môžu byť zamerané aj na bydlisko , alebo vek detí... Neskôr možno týmto spôsobom získať ďalšie informácie (o oblúbenej farbe, jedle, hračke a pod.)

Siamske dvojčky.

Ciel: rozvoj medziľudských vzťahov, spolupatričnosti

Pomôcky:

Postup : deti sa pohybujú v miestnosti vo dvojiciach „spojení“ plecami a rukami. Musia sa pohybovať tak, ako by mali jedno telo. Keď sa vzájomne zladia, vykonávajú ďalšie úkony: spolu sa postavia, posadia, naklonia a pod.

Spájanie sa.

Ciel: rozvoj tolerancie

Pomôcky:

Postup Za sprievodu hudby sa deti voľne pohybujú po celej miestnosti. Keď hudba stíchne, každý zostane stáť na mieste ako socha. Počas hudby dávame žiakom rôzne inštrukcie, napr.: kráčajte tak, aby ste sa dotýkali rúk kamaráta , aby ste sa dotýkali jeho chrbta, aby ste sa dotýkali jeho pleca, vyberte si niekoho, tancujte spolu atď.

Medzi jednotlivými inštrukciami treba urobiť krátku pauzu.

Rodina.

Ciel: vytvoriť malé skupiny

Pomôcky:

Postup : V závislosti od počtu žiakov učiteľ vyberie 3 – 5 „hláv“ rodín. „Hlavy“ pomocou dotykov a očného kontaktu vyberú spomedzi seba členov rodiny. Noví členovia idú za

„hlavou“ rodiny. „Hlava“ rodiny môže potom nadväzovať kontakty a môže dať podnet k zahraniu určitej situácie.

Očný kontakt.

Ciel: rozvoj neverbálnej komunikácie, empatii

Pomôcky:

Postup : deti sa voľne pohybujú a pozorujú ostatných. Potom pomocou očného kontaktu vytvoria dvojice. Tí, ktorí sa už našli, sa postaví nabok. Hra sa hrá dovtedy, kým každý nenájde svoj pár.

Obmena: Hra sa uskutoční v kruhu. Tí, ktorí tvoria pár, si posadajú za sebou do kruhu. Aj túto verziu hráme dovtedy, kým každý z hráčov nenájde svoj pár.

Ruky.

Ciel: rozvoj medziľudských vzťahov, orientácia v priestore

Pomôcky:

Postup deti sa pohybujú po miestnosti s prižmúrenými očami. Pomocou rúk sa zoznamujú. Ruky môžu vyjadrovať súhlas i nesúhlas. Podľa dotykov možno nájsť sympatickú ruku. Treba dať pozor na to, aby deti nekomunikovali spolu hlasom ani mimikou.

Sympatický hlas.

Ciel: vytváranie skupín,

Pomôcky:

Postup : deti majú zaviazané oči. Učiteľ určí tri druhy zvierat, ktorých zvuk deti začnú na povel napodobňovať. Každý si nájde nejaké miesto a vydáva zvuk zvierat'a. Postupne sa deti začínajú k sebe približovať a vytvárať skupiny.

2. AKTIVITY NA SPOLUPRÁCU S DEŤMI, NA ROZVOJ VZÁJOMNÝCH VZŤAHOV.

Trojky.

Ciel: rozvoj tolerancie a prijímanie odlišností.

Pomôcky:

Postup : deti rozdelíme do dvojíc tak, aby v nich neboli najlepší kamaráti. Pri rozdeľovaní do dvojíc môžeme použiť nastrihané kúsky motúzika, ktorých konce chytia do rúk deti, pričom stred drží učiteľ a po jeho pustení ostanú motúzikom spojené dvojice žiakov. Treba pamätať na to, že motúzikov je o polovicu menej ako detí.

Dvojice majú za úlohu nájsť tri veci, v ktorých sa jeden na druhého podobajú a potom tri vecí, v ktorých sa líšia.

Kolotoč maľovania.

Ciel: deti sa učia vysporiadať s výsledkom, na ktorom sa podieľajú iba čiastočne, rozvoj kooperácie

Pomôcky: papier, farbičky

Postup : deti rozdelíme na skupiny, v ktorých by malo byť po päť deti, na stole je položených päť papierov a farbičky. Každé dieťa začína kresliť na papier svoj obrázok. Na pokyn učiteľa sa presunie k ďalšiemu obrázku, ktorý dokresľuje. Takto sa po kruhu presunie až k svojmu obrázku a zisťuje, čo má na ňom vlastne nakreslené (čo vzniklo z jeho pôvodného obrázku). deti majú porozprávať, čo chceli pôvodne nakresliť a čo na papieri ako skupina vytvorili.

Čo máme spoločné.

Ciel: rozvoj sebapoznania a poznanie ostatných členov skupiny

Pomôcky:

Postup : deti stoja v skupine a učiteľ začína hru inštrukciou, na základe ktorej sa deti rozdelia do skupín. Napr. do jedného rohu miestnosti sa postaví tí, ktorí majú jedného súrodenca, do druhého tí, ktorí majú dvoch, do tretieho tí čo majú troch a viacerých a do štvrtého jedináčikovia. Postupne uvádzame ďalšie kritériá, podľa ktorých sa žiaci delia do skupiniek a všímajú si, s kým sa v skupine nachádzajú.

Obmena : uvádzame kritériá, ktoré deti zaujímajú, napr. kto má rád prírodu, hudbu ,atď.

Poznám ťa 1.

Ciel: rozvoj empatie,

Pomôcky:

Postup : deti chodia po miestnosti a vyberajú si partnera podľa pokynov učiteľa - rovnakou farbou oblečenia, očí...

Poznám ťa 2.

Žiaci chodia po miestnosti so zatvorenými očami a s vystretými rukami hľadajú partnera (priateľa). Po dotyku vyslovia meno hľadaného. Ak meno neuhádnu, hľadajú ďalej.

Poznám ťa 3.

Všetci sedia v kruhu a postupne sa predstavujú krstnými menami, ktoré však musia vyslovovať v udanom rytme – pohybom rúk (tlesknutím, úderom o stehná, o dlážku...).

Posielam ti pozdrav.

Ciel: rozvoj empatie, hodnotovej orientácie,

Pomôcky:

Postup : deti sedia v kruhu. Prvé dieťa posiela pozdrav kamarátovi, ktorého si vyberie pohľadom. Pozdrav posiela pomocou fúkania do otvorenej dlane a prstom druhej ruky. Posiela ho rôzne : jemne, mäkko, s úsmevom, nahnevane...

Obmena: dieťa posiela ostatným rôzne imaginárne predmety, prijímateľ sa snaží predmet zachytiť tak, ako mu ho odosielať poslal.

Vytváranie náramku priateľstva.

Ciel: posilňovať kooperáciu a seba prezentáciu

Pomôcky: lepiace páska, prírodný materiál

Postup. Pri pobyte vonku na školskom dvore každému dieťaťu pripevníme na ruku lepiacu pásku, lepiou stranou smerom nahor a strany spojíme. Deti sa voľne pohybujú po školskom dvore a vytvárajú náramok priateľstva. Na ruku si lepia rôzne predmety, ktoré nájdu, napríklad kamienky, trávku, suché lístie, konáriky, jednoducho všetko, čo ich zaujme. V závere aktivity si náramky vymenia.

Pavučina.

Ciel: pozitívne hodnotenie, sebadôvera a sebaúcta,

Pomôcky: kĺbko vlny

Postup : deti sedia v kruhu na zemi. Učiteľ má pri sebe kĺbko vlny, ktoré prikotúľa k niekomu, koho chce pozitívne hodnotiť, pochváliť. Koniec vlny si necháva v ruke. dieťa sa za kĺbko a pozitívnu spätnú väzbu poďakuje a posiela kĺbko ďalšiemu dieťaťu, pričom nitku si necháva v ruke. deti si kĺbko posielajú dovtedy, kým nie sú pospájaní všetci.

Vytvorená „pavučina“ je symbolom spolupatričnosti a toho, že ak sa spoločne podieľame na práci, vzniknú krásne veci.

Táto aktivita učiteľovi prináša i informácie o socio-preferenčných vzťahoch v triede. Môže sa stať, že niektoré dieťa je skupinou odmietané a nedostane kľbko. Aktivitu možno modifikovať rozličnými spôsobmi.

Pestré želania.

Ciel: rozvoj empatie, hodnotovej orientácie, zmyslu života

Pomôcky:

Postup : učiteľ deťom povie neúplnú vetu, ktorú majú dokončiť.

Malé deti si želajú ...

Deti, ktoré chodia do školy, si želajú...

Deti, ako ja, si želajú ...

Dospelí si želajú ...

Mačka/psík si želá ...

Pani učiteľka si želá ...

Ja si želim ...

Môj najlepší priateľ si želá ...

Celý svet si želá ...

Spisovatelia.

Ciel: rozvoj komunikácie a kooperácie, dobré medziľudské vzťahy

Pomôcky:

Postup : Deti náhodne rozdelíme do skupín, bez ohľadu na ich kamarátske vzťahy.

Úlohou detí je spoločne vymyslieť a nakresliť (keďže nevedia písať) príbeh, v ktorom:

Ľudia sa majú radi.

Sú k sebe, milí, dobrí, láskaví.

Vzájomne si pomáhajú.

Ich vzájomné rozprávanie je slušné, milé.

Nepoznajú hnev, nenávisť.

3. DRAMATICKÉ HRY A AKTIVITY

- sú uvedené v poradí podľa odporúčanej postupnosti pri práci s rómskym dieťaťom. Kým dieťa nezvládne činnosti predchádzajúceho typu (napríklad neverbálne hry a cvičenia, simultánny prejav v skupine bez kontaktov – pantomíma), neprechádzame k ďalším dramatickým hrám a aktivitám (s kontaktom a komunikáciou).

Rast a zmocňovanie sa priestoru.

Postup : deti ležia na zemi v polohe, v ktorej sa cítia pohodlne. Na daný povel začnú rásť, menia svoj tvar (po jednotlivých častiach postupne celým telom), až z nich vyrastie obrovské monštrum zaberajúce celý priestor. Žiaci sa vyjadrujú pohybom. Na znamenie sa začnú zmenšovať (vyjadrujú sa pohybom i zvukom) – až sa z nich postupne stane najmenší bod na zemi.

Obmena : Narastanie rastlín, ich rozkvitnutie; zmenšenie, až po úplné zoschnutie

Pohyb a chôdza v rozmanitom prostredí.

Pomôcky: baterka

Postup : Vchod do neobjavenej jaskyne. Vodca s baterkou vchádza prvý a urobí prieskum najbližšieho okolia, do ktorého povedie ostatných. Určuje trasu, upozorňuje na

nebezpečenstvo, ktoré v jaskyni hrozí návštevníkom. Pomocou ozveny určuje rozmery jaskyne (ostatní po ňom).

Obmena: Vchod do starého, neobývaného domu. deti uviaznu v pavučinovej sieti. Pavučiny môžu roztrhnúť a vyslobodiť sa z nej. Pavučina sa pri roztrhnutí priliepa na telo, odev.

Motivácia chôdze.

Pomôcky: bubon, hudba

Postup : deti sa pohybujú v rozmanitom prostredí (rytmus určuje hudba alebo bubon, cvičenia možno realizovať však aj bez pomôcok):

Chodíme po kameňoch, blate, horúcom piesku, studenej tráve...

Chodím ako robot, handrová bábka, vojak, tanečník.

Chôdza v múzeu, galérii a pod.

Chôdza v daždi.

Útek pred dažďom.

Ponáhľam sa do kina.

Prechádzka s dáždnikom – v slabšom daždi, v prudkom lejaku.

Nosenie predmetov – drevená lata, sklenená tabuľa, vrece, kopa tanierov...

Hra s imaginárnou loptou, predmetom.

Postup : deti podľa pokynov učiteľa pohadzujú, vyhadzujú do výšky, kopú, hlavičkujú...: s veľkou a ťažkou loptou, s balónom, s malou a ťažkou loptou, s lietajúcim tanierom, ktorý mení smer.

Pantomimické cvičenia.

Postup : deti pantomimicky reagujú na pokyny učiteľa

povrazolezec – cviky, chôdza, zoskok (úraz),

v obchode mi dali zlý tovar,

vyzliekanie do plaviek, slnenie,

roztrhol som si nohavice.

Obmena : deti uskutočňujú niť na vopred určené témy a na témy, ktoré si sami vymyslia

Remeslá.

Postup : deti predvádzajú remeslo (sami si ho zvolia) a uvádzajú ho riekankou: My sme dvaja remeselníci... Dve deti predvádzajú prácu remeselníkov, ostatní hádajú o aké remeslo ide. Kto chce, vyberie si partnera a pokračuje.

Obmena : Každé predvedené remeslo treba zhodnotiť, prípadne rozšíriť o ďalšiu časť úlohy za iných podmienok a pod.

O čarovnom koberci.

Postup : Do hry sa môžu zapojiť viacerí. Pred začiatkom hry si treba pripomenúť jednotlivé úlohy: príprava na let, vzlietnutie, let nad mestom v pokojnom počasí, let za silného vetra, búrky, metelice, pristátie (na stanovenom mieste, na neplánovanom, neznámom mieste).

Obmena : Let môžeme obmieňať na rôznych „dopravných prostriedkoch“.

4. HRY S VYUŽITÍM SPOJENIA HUDBY A VÝTVARNÝCH TECHNÍK

Akej je to farby?

Cieľ: stimulácia predstáv o farebnosti zvuku, cvičenie jemnej motoriky, význam odlišnosti

Pomôcky: Orffovo inštrumentárium, farebné ceruzky, výkresy

Postup : Deti pohodlne sedia. Učiteľ ich požiada aby zatvorili oči a pozorne počúvali zvuk nástroja, na ktorom práve hrá. Potom deti vyzve, aby sa pokúsili o znázornenie farby, tvaru, ktorú v ich predstavách daný nástroj vyvolal. Vyberá si poradie jednotlivých kontrastne pôsobiacich hudobných nástrojov: hra na triangel, údery na gong, hra na flautu, bubon

Deti počúvajú zvuk hudobných nástrojov postupne, pričom medzi zaznením ďalšieho nástroja majú dostatok času na to, aby svoje predstavy farieb a tvarov mohli znázorniť výtvarne, pomocou farebných ceruziek, vodových temperových farieb.

Obmena pre staršie deti: kresba vlastného hlasu po hľadaní brumendo tónu

(Upravené : Amtmannová, Jarosová, Kardos. 2007. Aplikovaná muzikoterapia.)

Čarbanie pri hudbe

Cieľ: - posilnenie sebadôvery, rozvíjanie jemnej motoriky, odreagovanie napätia

Pomôcky: CD prehrávač, baliaci papier, farbičky, kriedy (výber hudby: N.A. Rimskij-Korsakov: Čmeliak)

Postup : Na stenu miestnosti sa pripevní veľký baliaci papier vo výške pliec detí tak, aby naň mohli pohodlne kresliť všetky deti tie sa postavia pred bielu plochu, do obidvoch rúk si vezmú jednu z ponúknutých farbičiek alebo farebných kried l'ubovoľnej farby. Keď sú všetci pripravení, z reproduktorov CD prehrávača sa ozve hudobná skladba. Úlohou detí je podľa j melódie a rytmu skladby čarbať na bielu plochu papiera až do jej konca. Po skončení čarbania sa deti s učiteľom voľne rozprávajú o dojmoch z aktivity.

(Upravené : Amtmannová, Jarosová, Kardos. 2007. Aplikovaná muzikoterapia.)

Muzikokresba v stoji

Cieľ: - posilnenie odolnosť, cvičenie koordinácie oko- ruka

Pomôcky : CD prehrávač, výkresy, farebné ceruzky (výber hudby: Chopin: Waltz No 7 , Werner: Líšti tanec)

Postup : deti stoja v dostatočnej vzdialenosti od seba pred súvislou stenou, na ktorej je pripevnený výtvarný materiál (výkresy, alebo baliaci papier). Na pokyn učiteľa si deti vyberú 2 ľubovoľné ceruzky, ktoré môžu mať rozličnú farbu. Rytmus hudby znázorňujú neprerušovanou čiarou. Kresba začína na rytmus valčíka. Zmena štýlu hudby z valčíka na dynamický pochod (asi po 30 sekundách) je zároveň znamením zmeny v kreslení: deti sa posunú o jedno miesto doprava a pokračujú v dokresľovaní u najbližšieho suseda. Hudobné ukážky sa obmieňajú každých 30 sekúnd. Keď sa deti dostanú pred svoju pôvodnú kresbu hra skončí

(Upravené : Amtmannová, Jarosová, Kardos. 2007. Aplikovaná muzikoterapia.)

Hra s pieskom

Cieľ: uvoľnenie napätia, rozvoj jemnej motoriky, rozvoj fantázie

pomôcky: CD prehrávač, škatule, (farebný)piesok, stoličky, stôl (výber hudby: Debussy: Faunovo popoludnie)

Postup : Deti sedia za stolom, na ktorom sú rozmiestnené škatule kde je nasýpaný mierne vlhký piesok v hrúbke asi 0,5cm. Úlohou detí je za sprievodu reprodukovanej

hudobnej nahrávky „kresliť“ do piesku, rôzne tvary a obrázky. Inštrukciou pre deti je znázorniť to, čo v nich daná hudobná ukážka evokuje. Činnosť trvá do konca nahrávky. Po nej nasleduje spoločná diskusia o dojmoch a pocitoch detí.

Poznámka: Miešaním piesku rôznej farby je možné vytvárať zaujímavé kompozície, hra sa tak stáva zábavnejšou. Sklenená, zospodu farebnou žiarovkou osvetlená podložka v tmavej miestnosti pôsobí na deti veľmi inšpiratívne. Tajomná miestnosť, zaujímavý pracovný materiál zvyšuje ich motiváciu k činnosti a rozvíja ich fantáziu.

(Upravené : Amtmannová, Jarosová, Kardos. 2007. Aplikovaná muzikoterapia.)

Kreslenie pesničky

Cieľ : rozvoj tvorivosti a fantázie, zvýšenie motorickej pohotovosti a zručnosti, rozvoj neverbálneho vyjadrovania

Pomôcky: farbičky, výkresy

Postup : Deti sedia v polkruhu. Každé má pripravené výkresy a ceruzky, voskovky a fixky rôznych farieb. V strede polkruhu stojí učiteľ, ktorý deťom začne spievať pesničku v cudzom jazyku ktorému deti nerozumejú. Dbá pritom na jej výrazové stvárnenie. Môže sa tváriť smutne, veselo, nahnevane, dojata atď. Úlohou detí je vypočúť si pieseň a následne graficky znázorniť o čom asi mohol terapeut spievať. Po skončení nasleduje diskusia o hotových kresbách a ich porovnávanie so skutočným obsahom piesne.

(Upravené : Amtmannová, Jarosová, Kardos. 2007. Aplikovaná muzikoterapia.)

5. AKTIVITY NA POHYBOVÉ UVOĽNENIE

Splývanie s hudbou

Cieľ: - odreagovanie napätia, - relaxácia

Pomôcky: CD prehrávač

Postup: učiteľ na hudbu predcvičuje jednoduché uvoľňujúce cviky, ktoré deti postupne napodobňujú: kráčajú uvoľneným krokom v pomalom tempe v kruhu, podľa rytmu hudby sa ľahko kolíšu na mieste, dvíhajú ruky, ľahko poskakujú...

O myšičke

Cieľ : - aktívna relaxácia, rozvoj hudobného sluchu, rozvoj fantázie

Pomôcky: deky, podložky

Postup : Deti ležia na zemi na chrbte tak aby vytvárali kruh. Hlavy smerujú do vnútra kruhu, nohy smerom von, navzájom sa nedotýkajú . Ich úlohou je plniť pokyny učiteľa a predstavovať si ním prezentované obrazy.

Motivačný príbeh: bola jedna myška a ta rada spala, ja vám teraz porozprávam čo sa jej snívalo...že slniečko krásne svieti, (slnečné lúče cítime na rukách, na nohách a postupne na celom tele, počúvame šumenie mora a zadá pokyn aby sa deti pochytili za ruky a spoločne vyjadrili pohyb morských vln) ...že začína fúkať príjemný, teplý vetriček (deti sa pustia a svojimi rukami individuálne znázorňujú pohyb vetra...).... že na dvore sa hrajú deti.... (deti rukami znázorňujú hru) ....že slniečko začína zapadať a deťom začína byť na pláži zima (deti si počúvajú celé telo) ....že deti prišli domov a vopchali sa do postielky , kde im je teplúčko (deti si nájdu príjemnú polohu, a nechajú svoje myšlienky voľne plynúť)....zrazu čosi uderilo a myšičku zobudilo (deti vstávajú).

Plyšová hračka

Cieľ: relaxácia , rozvíjanie fantázie, spolupráca v skupine

Pomôcky: CD prehrávač, deky, podložky

Postup: Deti ležia na koberci so zavretými očami a počúvajú rozprávanie učiteľa, ktorý aktivitu uvádza nasledovným motivačným príbehom: „Je deň pred Vianocami, večer, pár minút pred polnocou. Nočné ulice mesta sú nádherne osvetlené, aj obrovský hračkársky obchod na námestí sa blyští. Vonku padá hustý sneh, snehové vločky vo svetle pouličných lúčov sa nádherne ligocú a padajú na inokedy rušné ulice mesta. Všade je ticho, len v hračkárskom obchode sa deje niečo nezvyčajné. Veža na námestí práve odbila polnoc (úder na triangel), dvere obchodu zavrzgali a medzi farebnými plyšovými hračkami sa náhle zjavil čudný, malý škriatok. Vzal svoju čarovnú paličku, popod nos zamrmľal pár nezrozumiteľných slov, a v tom okamihu sa hračky pohli. Prvý sa začal hýbať malý ružový zajačik. Nemotorne prepletal nožičkami a prechádzal sa medzi regálmi obchodu. Druhý sa pohol medvedík, ktorý so záujmom skúmal pohyby svojich rúk a nôh. Postupne ožil celý obchod: kačičky, mačky, psíkovia...a všetky hračky. A teraz sa deti skúste predstaviť, že ste jednou z nich. Všetci sa pomaly postavíme, začneme sa uvoľnene hýbať a tancovať do rytmu hudby. Počas rozprávania učiteľa hrá z magnetofónu stíšená reprodukováaná hudba, ktorej intenzita sa počas tanca detí zvýši. Deti sa voľne kolíšu z nohy na nohu, pomalými pohybmi končatín napodobňujú chôdzu hračiek, tancujú, natriasajú sa do rytmu hudby, až do skončenia ukážky. Koniec relaxácie terapeut naznačí úderom na triangel a slovami: „Odbila jedna hodina, hračky znehybneli.“ Deti ostanú na moment nehybne stáť na mieste. Po relaxácii si deti znova ľahnú na zem. Nasleduje rozhovor o prežitých pocitoch detí počas hry.

(Upravené : Amtmannová, Jarosová, Kardos. 2007. Aplikovaná muzikoterapia.)

Rytmická hra s menami

Cieľ: sebaaprezentácia, uvoľnenie napätia

Pomôcky: detský bubienok

Postup: Deti si posadajú na stoličky do kruhu. Ich úlohou je po jednom rytmicky vyjadriť svoje meno a priezvisko hrou na telo, spolu so slovným zrytmizovaním podľa vlastného cítenia. Najprv im to predvedie učiteľ. . Keď sa všetci vystriedajú, jedno dieťa dostane bubienok, aby pomocou neho prezentovalo svoje meno už len rytmicky, bez slov. vystriedajú sa všetky deti.

Obmena: deti môžu predvádzať rytmus hrou na telo (tlieskanie, plieskanie, lúskanie, dupanie)

Dažd'ový prales

Cieľ : rozvoj spolupráce, autoregulácie

Pomôcky:

Postup: Skupina detí stojí v kruhu. Učiteľ začína, deti sa postupne pridávajú, až kým nebudú robiť všetci jeden zvuk. Potom učiteľ zmení činnosť.

Hra začína šúchaním dlaní o seba, nasleduje lúskanie (alebo udieranie dvoch prstov o dľaň), potom duté tlieskanie, plieskanie o stehná a na koniec plieskanie spolu s dupaním. Pri tejto činnosti hluk a pohyb vrcholí. Od tohto bodu sa činnosti vykonávajú v opačnom slede, to znamená: najprv plieskanie, potom tlieskanie, lúskanie, šúchanie a na záver ticho.

Gumkáči

Cieľ : uvoľnenie napätia

Pomôcky:

Postup: deti sa hrajú vo dvojiciach. Jedno hrá Gumkáča, druhý ho nafúkne, kým sa úplne nenaplní, potom vytiahne zátku. Vtedy Gumkáč postupne ochabne a nakoniec sa rozloží na zemi. (Učiteľ skontroluje uvoľnenie dieťaťa).

Ostrov

Cieľ : koncentrácia a uvoľnenie napätia

Pomôcky:

Postup: učiteľ na zem rozprestrie 4-5 novín. Deti sa za sprievodu hudby pohybujú medzi novinami. Ak hudba prestane hrať, všetci sa snažia dostať na „ostrov“. Komu sa to nepodarí, vypadne z hry. Po každom kole odstránime jeden z papierov. Hra pokračuje dovtedy, kým na zemi neostane žiadny papier.

Rytmus predmetov

Cieľ: - rozvoj rytmického cítenia

Pomôcky:

Postup: učiteľ ukazuje ukazuje na jednotlivé predmety a deti po ňom opakujú nahlas, a zároveň aj vytlieskávajú rytmus ich názvov, napr.: ok- no, u-mý-vad- lo atď. Namiesto tleskania je možné použiť iné formy „hry na telo“ napr. lúskanie, dupanie atď.

Obmena : Takýmto spôsobom je možné prehrať hoci aj celé zariadenie miestnosti.

Podobným vytlieskavaním je možné zrealizovať aj spontánny, improvizovaný rozhovor medzi učiteľom a deťmi.

Skrytý predmet.

Cieľ: - tréning pozornosti, rozvoj neverbálnej komunikácie a spolupráce

Pomôcky:

Postup jedno dieťa vyjde za dvere, ostatné deti skryjú dohodnutý predmet. Keď dieťa vstúpi a začne sa pohybovať po miestnosti, deti mu hrou na telo naznačujú polohu skrytého predmetu. Ak sa dieťa, ktoré hľadá hračku pohybuje v dobrom smere, jeho „navádzači“ vyvíjajú rýchlejší a intenzívnejší rytmus. Naopak, čím je dieťa od miesta úkrytu ďalej, alebo tempo a sila hry je pomalšia a slabšia. Po úspešnom nájdení predmetu dieťa určí svojho nasledovníka.

Obmena: Nasmerovať dieťa na miesto úkrytu je možné rôznymi spôsobmi. Napr. tleskanie znamená správny smer, dupanie nesprávny. Lúskanie môže naznačovať správny, plieskanie o stehná nesprávny smer, atď.

ZÁVER

Prvou sociálnou skupinou do ktorej sa dieťa narodí a v ktorej žije, je rodina. Tá mu sprostredkúva primárny vplyv kultúry, orientáciu vo svete symbolov, zvykov, hodnôt. Z histórie Rómov vieme, že tradičná rómska rodina prijíma dieťa ako dar, pre rodičov je požehnaním a žena, ktorá nemá viac detí, je rómskou komunitou považovaná za menejcennú (Říčan, 1998; Liégeois, 1995).

Druhou socializačnou skupinou pre dieťa je materská škola. Dieťa, ktoré nastúpi do materskej školy si v skupine rovesníkov, pod vedením učiteľa, osvojuje a prehľbuje sociálne skúsenosti s inými deťmi, na základe ktorých potom realizuje svoje interakcie a rozvíja sociálne zručnosti.

Ak sa proces socializácie v prostredí školy nerealizuje pozitívne, z rómskeho dieťaťa sa stáva outsider skupiny. Vzápätí sa dostáva na okraj i kvôli vzdelávacím výsledkom, a tak sa snaží kompenzovať novovzniknutý pocit menejcennosti nevhodným správaním s cieľom dať o sebe vedieť. Aby sme sa tomu vyhli, v edukačnej praxi učiteľ zameriava svoju pozornosť na budovanie pozitívnej sociálnej klímy v triede ako jednému z predpokladov úspešnej adaptácie dieťaťa. Dieťa na to, aby úspešne zvládlo adaptáciu a následne bolo motivované k pravidelnej dochádzke, k zapájaniu sa do hier a práce v skupine, musí mať naplnenú potrebu bezpečia a spolupatričnosti v prostredí materskej školy. U rómskeho dieťaťa ešte viac, nakoľko nikdy nebolo od matky odlúčené. Treba vziať do pozornosti, že je odlúčené a zverené do rúk učiteľa z majority. Keďže rómske dieťa je v rodine vychovávané inak ako dieťa z majority, jeho adaptácia je problémová a pre samotné dieťa zraňujúca. Touto kultúrnou odlišnosťou sa musí učiteľ zaoberať, nakoľko odlišnosť má veľký vplyv na výchovu, normy a hodnoty. Učiteľ pri adaptácii musí dbať na pomalé začleňovanie do kolektívu, využívať primerané metódy a formy práce, hry, aktivity a činnosti blízke rómskemu dieťaťu. Môžeme skonštatovať, že vstup do materskej školy a dobrá adaptácia rómskych detí vo významnej miere zníži ich jazykový deficit a predíde prípadným neúspechom, ktoré následne môžu pôsobiť demotivujúco. V tejto skupine detí je osožné uplatňovať prvky multikultúrnej výchovy a vzdelávania, lebo v tomto veku dieťa ešte nemá osvojené určité prvky stereotypného vnímania ľudí, ale aj predsudkov voči nim.

Touto osvedčenou pedagogickou skúsenosťou edukačnej praxe sme chceli poukázať na význam dobrej adaptácie pri vstupe rómskeho dieťa. Pričom sme sa zamerali na prostredie rómskej rodiny a jej vplyvu na život a vzdelávanie dieťaťa, na súlad pôsobenia školy a rodiny v adaptačnom období dieťaťa pri vstupe dieťaťa do materskej školy. V práci sme sa venovali aj metódam, aktivitám a hrám použiteľných pri adaptácii rómskeho dieťaťa v podmienkach predprimárneho vzdelávania..

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. Amtmannová, Jarosová, Kardos. 2007. Aplikovaná muzikoterapia ISBN 978-80-969813-7-3 online: <http://web.t-com.sk/prolp>, 2007
2. Bellová, Y.: 1998: Prípravné ročníky a pedagogický optimizmus: Úspešné kroky a realizácie školskej i národnostnej politiky SR. In: Učiteľské noviny. 1998, roč. 48, č. 14, s. 1, 3. ISSN 0139-5769.
3. Bernáthová, J.: 2002 : Efektívnosť integrovaného tematického vyučovania.[rigorózna práca].Prešov:Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky, psychológie a kabinet elementárnych reálií, 2002.
4. Budilová, L., Jakoubek, M. 2008 : Cigánska osada –rodina alebo obec?. In: Rómske osady na východnom Slovensku z hľadiska terénneho antropologického výskumu : Zborník výbraných výsledkov projektu Monitoring situácie rómskych osád na Slovensku 1999 –2005. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti –Open Society Foundation, 2008. s. 43–62. ISBN 978-80-969271-5-9.
5. Cohn, W. :2009: Cikáni. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-008-7.
6. Dubayová , M. 1996 : Poznámky etnológa k problému vzdelávania rómskych detí In: Výchova a vzdelávanie v procese spoločenských zmien: Zborník z medzinárodného teoretického seminára, 27.-28.4.1994 v Malom Lipniku.Prešov: FF UPJŠ, 1996. s. 220-229. ISBN80-887-2221-7.
7. Filit – 2012 : Otvorená filozofická encyklopédia [online]. Bratislava: Univerzita Komenského, .Dostupné na www: <<http://ii.fmph.uniba.sk/~filit/fil/fil.html>>.
8. Fízik, L. 2010 : Etika v sociálnej práci s rómskou rodinou. In: Prohuman [online]. 6. December 2010 Dostupné na www: <<http://www.prohuman.sk/socialna-praca/etika-v-socialnej-praci-s-romskou-rodinou>>.
9. Helus, Z.: 2007.Sociálni psychologie pro pedagogy.Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.
10. Horák, J., Kolář, Z. 2004 : Obecná pedagogika.Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2004. ISBN 80-7044-572-6.
11. Horňák, L.: 2005: Rómsky žiak v škole. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-8068-356-5.
12. Horňák, L. 2009 : Determinanty školskej úspešnosti/neúspešnosti rómskeho žiaka. In: Rómovia–Roma –Romanies kultúra avzdelávanie, zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie 25. –26. marca 2009 v Košiciach.Košice: Štátna vedecká knižnica v Košiciach, 2009. s. 49 –57. ISBN 978-80-85328-61-5.
13. Kalous, Z., Obst, O., et. al. 2002 : Školní didaktika. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.
14. Končeková, Ľ. : 2007: Vývinová psychológia.Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2007. ISBN 978-80-7165-614-2.
15. Kopasová, D. 2005 : Rómske dieťa predškolského veku a možnosti jeho rozvoja prostredníctvom psychologických intervenčných programov. In: FARKAŠOVÁ, E., KRETOVÁ, E. et. al.: Rómske deti z pohľadu psychológie v prácach VÚDPAP. Bratislava: VÚDPaP, 2005.s. 49 –55.ISBN 80-969401-2-0.
16. Kotrusová, J,Szökeová, A 2009 : Sme pripravení na multikulturalitu na Slovensku? In: NOTES. - ISSN 1336-1651. - Roč. 9, leto (2008), s. 26-27.Sme pripravení na multikulturalitu
17. Krajčovičová, M. 2009: Elementárna školská edukácia rómskych ťiakov. In: Kovalčíková, I.et. al.Kultúra a kompetencie : adaptívne kompetencie rómskych

- žiakov. Prešov:Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, 2009. s. 64 –71. ISBN978-80-555-0111-X.
18. Lehoczka, L. 2010: Multikultúrna výchova (aktuálne úvahy o multikulturalizme a jeho úlohe vo výchovno –vzdelávacom procese). Vychovávateľ. 2010, roč. 58, č. 5, s. 2 –6. ISSN 0139 –6919.
  19. Liégeois, J. P. 1995: Rómovia, Cigáni, Kočovníci.Bratislava Informačné a konzultačné stredisko o Rade Európy, 1995. ISBN 80-967380-4-6.
  20. Maczejková, M. et. al. 2000 : Prípravný –nultý ročník v základnej škole pre šesťročné deti nepripravené pre úspešný vstup do základnej školy.Prešov: Metodické centrum Prešov, 2000. ISBN 80-8045-218-0
  21. Petlák, E. 1996 : Efektívnosť vyučovacieho procesu. In: Pedagogické spektrum.1996, roč. 5, č. 2, s. 1 -13. ISSN 1335-5589.
  22. Petlák, E. 2004 : Všeobecná didaktika. Bratislava: Vydavateľstvo IRIS, 2004. ISBN 80-89018-64-5.
  23. Portík, M. 2003 : Determinanty edukácie rómskeho žiaka. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-8068-155-4.
  24. Salner, A. et. al. 2004 : Rómske deti v slovenskom školstve.Bratislava: SGI –Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť, 2004. ISBN 80-89041-81-7.94
  25. Kolláriková, Z., Pupala, B. 2010: Předškolní apřimární pedagogika –Predškolská a elementárna pedagogika. Praha: Portál, 2010. s. 141 –160. ISBN 978-80-7367-828-9.
  26. Suchotová, E., Šándorová, V. 2007 : Multikultúrne kompetencie učiteľa. Prešov: Metodicko pedagogické centrum v Prešove, 2007. ISBN 978-80-8045-218-4661.
  27. Szökeová, A. Slezáková, T, 2011 : Učenie hrou pre deti so sociálne znevýhodneného prostredia, In: Hra v predprimárnej edukácii : zborník príspevkov z konferencie. Prešov: Prešovská univerzita, 2011, s. 304 - 313. ISBN 978-80-555-0467-4.
  28. Szökeová, A 2011: Spolupráca materskej školy a rómskych rodín na Orechovom dvore , In: V4 Ako výchova, vzdelávanie, voľný čas a vzájomná inšpirácia. Podporné terapie pre deti s poruchami učenia./ Kollárová, Dana (eds), HTC media consulting, Hlohovec 2011. – 207s. –ISBN 987-80-970833-1-1
  29. Szökeová, A, 2010: Jazykové kompetencie rómskych detí v materskej škole, In:Intererra 9 [CD-ROM]: metody sociální, edukační a zdravotnické práce s etnickými a marginálními skupinami : 29. setkání Hnutí spolupracujících škol R : sborník z mezinárodní konference konané 6.-7. dubna 2010 v Českých Budějovicích / Jaroslav Balvín (eds.) ... [et al.] ; fotografie Lenka Vavreková, Jaroslav Balvín. - České Budějovice ; Praha ; Wrocław : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích : Hnutí R : Fundacja Integracji Społecznej Prom, 2010. - 1 elektronický optický disk (CD-ROM), ilustr. - ISBN 978-83-928354-4-8 - 3,32 € (SUD) UK/Z-1 (sociální práca - etnické skupiny - elektronické publikácie - CD-ROM)
  30. Szökeová, A, Kotrusová, J. 2008 : Ako pristupovať k deťom zo znevýhodneného sociálneho prostredia. , 2008 In: InteRRa 6 : interkulturalita a národnostné menšiny: v sociálnych, filozofických, pedagogických, kultúrnych, historických a prírodovedných súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Nitra 22.-23.10.2008 / Jaroslav Balvín, Lenka Vavreková. Spišská Nová Ves : Hnutie R - Spiš, 2008. - 474 s. - ISBN 978-80-970032-1-0. - S. 338-34
  31. Šikrová, M. 2003 : Vyučovanie rómskeho jazyka na školách. In: Rómska kultúra na Slovensku v 21. Storočí, príspevky odzneli dňa 23.10.2003 na konferencii v Šamoríne. Dunajská Streda: LILIUM AURUM, 2004. s. 35 –38. ISBN 80-8062-211-6
  32. Štátny vzdelávací program –ISCED 0, Bratislava: ŠPÚ, 2008.

33. Čačipen pal o Roma 2002: Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2002. s.31 –42. ISBN 80-88935-41-5.
34. Valachová, D., Zelina, M. 2004 : Overovanie efektívnosti prípravných tried pre rómske deti – Záverečná správa z výskumu. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2004. ISBN 80-85756-81-1.
35. Vašek, Š. 2003 : Základy špeciálnej pedagogiky. Bratislava: Sapiaenta, 2003. ISBN80-968797-0-7.
36. Veľký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3
37. Zákon č. 245/2008 Z. z.o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov
38. Zeman, V. 1995 : Metodické usmernenie na otvorenie nultých ročníkov ZŠ pre deti z jazykovo a sociálne znevýhodneného prostredia. In: Bariery a negatívni jevy v živote a vzdelávaní Romů: 3. setkáníHnutíRvZŠMost- Chanov 28.-29. dubna 1995 Ústí nad Labem: Hnutí R, 1996. s. 39 –50. ISBN 80-902149-1-6.